

«*A nemzetközi jog története a legújabb időktől a westphali békéig, tekintettel Magyarország nemzetközi viszonyaira a középkorban. Irta dr. Csarada János, egyetemi rendk. ny. tanár. Budapest, 1894. Eggenberger-féle könyvkereskedés. Ára 3 frt 50 kr.*»

A tudós szerző volt tanítványának, József Ágost főherczegnek ajánlja 391 lapra terjedő könyvét, mely a nemzetközi jog történeti részére vonatkozó több évi szorgalmas kutatásainak gyümölcse, s első vagy bevezető részét képezendi nagyobb nemzetközi munkájának, mely további részében a jelenleg érvényben levő tételes nemzetközi jog rendszerét fogja tárgyalni nemcsak az iskolai, hanem a gyakorlati követelményekre való tekintettel is.

Ahhoz mindenesetre szó férhet, hogy vajjon helyes-e ez a sorrend és vajjon nem az általános tanfejtő résznek kellett volna-e megelőzni a jelen munkát. Azt hisszük, a nemzetközi jog tételes feldolgozása maga sem lehet el a folytonos történeti visszapillantások nélkül, melyek annak tulajdonképeni pozitív részét képezik s ily felosztás tervezete mellett a szerző vagy a következő kötetben lesz kénytelen ismételni magát, vagy pedig munkájának jelen részét hagyja befejezetlenül. Nem is szokásos tudunkkal éppen ezért a nemzetközi jog rendszerének tárgyalásánál az anyagnak ily kettéosztását tűzni ki czélul.

De ha ettől eltekintünk, Csarada munkája már magában véve is becses gyarapodása nemzetközjogi irodalmunknak, és sok oly előnynyel bír viszont, a melyeket a szigorúbban systematikus feldolgozásoknál nélkülözni vagyunk kénytelenek. Ilyen éppen a történeti anyagnak gazdagabb kiaknázása s tanulságainak a nemzetközi jog mai jelentősége érdekében történő méltatása. Szemben azzal az elterjedt tudományos nézettel, hogy a nemzetközi jog eszméje csak az újabb kor vívmánya, ennek a vállalkozásnak köszönhetjük, hogy Csarada kimutatja, mily mértékben foglalkoztatta az emberi egység gondolata minden időben az emberek szellemét. Ennek bizonyítása gyanánt kalauzol végig a legősibb államszervezeteken, az ősnépek vendégjogán, melyben helyesen látja a nemzetközi intézmények első csiráját, a régi egyiptomi diplomatiái szerződéseken, a zsidók hadijogán, hogy a görög hegemoniák, az amphyktioni szövetség s a consuli intézmény antik formája, a proxenia első feltűnéséig vezessen, megmutassa a hatalmi egyensúly rendszerét az ó-korban s a rómaiak *jus gentium*-át,

jus fetiale-ját, *recuperatio*-ját beleilleszse a nemzetközi érintkezések történetének kifejlő rendszerébe.

Éppen úgy biztos szemmel ismeri föl szerző a középkori császári hatalom és a pápaság nemzetközi nagy jelentőségét. Valóban «a nyugati császárságban fejlődik ki — mint mondja — első alakzata a nemzetközi jogrendnek, és benne találjuk fel annak biztosítékát is. Az uralmi elv, mely Rómának a többi népekhez való viszonyát meghatározta, a nemzetközi jognak leg-sarkalatosabb elvét, a népek jogi önállóságának elismerését megtagadta. Ettől egészen különböző elven épült fel egy nemzetközi jogrend a keresztény nyugati császárságban.»

Mindezt, az eddig szokásos kézikönyvektől eltérőleg, terjedelmesen és széles alapon adja elő Csarada könyve, mely bevezetőleg egy fejezetben a nemzetközi jog alapvető fogalmait is összefogva tárgyalja; szól a nemzetközi jog felosztásáról, biztosítékairól, területi hatályáról és forrásairól. Ez utóbbiakról szólva, úgy tetszik, mintha a szerző a megérdemelnél nagyobb fontosságot tulajdonítana a nemzetközi szerződéseknek. Szerintünk a szerződés, eltekintve attól, hogy csak a szerződő feleknek szab törvényt, alig is bír más, mint ephemer jelleggel, tekintve a törvényhozói factor teljes hiányát létrejötténél, de mindenesetre csak egy ideiglenes egyezkedés hatályával ruházható fel jogszerűen, bár elismerjük teljes jelentőségét instructiv és positiv jogi szempontokból.

Végül a nemzetközi jog irodalmára is vet egy tekintetet szerző, a melyet azonban első tekintetre is hiányosnak kell mondanunk. Egy szóval sem látjuk p. o. említve a VII. század elején élt Sevillai Izidort, ki pedig már a nemzetközi jog irodalmi megalapításának első kísérletét megtette, midőn a «*jus naturale*»-t, «*jus civile*»-t és a «*jus gentium*»-ot élesen szembeállítja, s utóbbit így határozza meg: «*Jus gentium est sedium occupatio, aedificatio, servitutes, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, foedera, paces, induciae, legatorum non violendorum religio, connubia inter alienigenas prohibita.*» Nem áll tehát az, hogy Izidor fejtegetései, melyek különben Gratian Decretumába is átmentek, mint Csarada állítja az utóbbiról, «kizárólag a harczigra vonatkoznának».

— V.

«*Jogfejlődés. Társadalom-bölcseleti tanulmány. Irta dr. Fényes Samu, ügyvéd. Ára 80 kr. Kassa, 1893. Maurer Adolf kiadása.*»

A jogbölcseleti tanulmányoknak nálunk parlagon heverő mezején számottevő kis munka ez, mely nyolcz íven taglalja a jog lényegét, határait, annak az erkölcsöz való viszonyát stb. Bevezetésében némi túlzással megy ugyan neki a metaphysikusoknak, azt állítva, hogy ők a gondolkodás elemeit is rosszul alkalmazzák, pedig kevéssel lentebb ő is beismeri, hogy «a metaphysika az embert s vele minden organumot (!) statikájában veszi vizsgálat alá». Ez pedig teljesen jogosult álláspont, mert hiszen az élet folyama, a mit Fényes úgy fejez ki, hogy *az emberi és minden élő organismus dynamikája*, sem érthető meg másképen, mint egyidejű felfogásával a dolgok lényegiségének, az eredet és a cél momentumának. Ezen az álláspontján a szerzőnek nem segít semmit, hogy a jog fogalmának construálásánál is oly definitiókat vesz föl polemiája tárgyául, melyeket maga a metaphysikai jogbölcselet sem ismer el magáénak, p. o. hogy a jog: «megadása annak, a mi mást megillet». Sem Kant, sem Stahl, sem Krause nem abban találták a jog meghatározását, s így nagyon kevés értéke van, ha Fényes oly oldalról támadja meg a metaphysikát, a mely oldalról védelemre az legkevésbé szorul.

Viszont azt is tudni látszik Fényes, hogy azt sem tagadták soha a metaphysikusok, hogy a jog az emberi társasélet productuma, s hogy ennélfogva a hol emberi társaság nincs, ott jogról sem lehet szó. Fényes okoskodása csak ott válik alaposabbá, a hol kifejti, hogy a kényszer nem következménye csak, mint a metaphysikusok állítják, hanem egyenes feltétele a jognak. Mert igaz ugyan, hogy a jog jog marad, ha az állam nem képes is megvédeni, de «ebből nem az következik, hogy a jog valami absolut igazság, mely az államtól elvontan is képzelhető, hanem az állam természetes kötelességeinek sokszor nem képes megfelelni, és mi kötelességnek nem azt nevezzük, a mit tényleg megtesz az állam, hanem mit megtennie kell.»

Azonban hozzátehetjük, hogy ugyanezen tételből az sem foly szükséggkép, hogy azért nem következménye a jognak a kényszer, mert igen sok esetben ez a kényszer nem valósítható. Mert mindazon esetekben, melyekben a jogkényszer megvaló-